

ДИМИТРИЈЕ МИТА ПЕТРОВИЋ

ПЕТАР В. ВУЦА, БОЈАНА П. ВУЦА

Кикинда

E-mail: vboba@open.telekom.rs

Резиме: Приказани су живот и стваралаштво Димитрија (Мите) Петровића (Панчево, 24. октобар / 5. новембар 1848. године. – Будимпешта, 17. новембар 1891. године.), математичара, српског природњака, педагога, етнолога и професора Српске учитељске школе.

Кључне речи: Мита Петровић, математика, природне науке, физика, хемија, историја астрономије

1. БИОГРАФИЈА

Отац Димитрија – Митов, Григорије Петровић, био је берберин, последице се бавио трговином. Мајка Софија била је прва српска учитељица у Панчеву. Димитрије (Мита) Петровић рођен је 24. октобра 1848. године (5. новембра 1848. године) у Панчеву. У зависности у којој су земљи његови популарни чланци – научни радови објављивани наилазимо на различита имена. У крштеници (родном листу) и декрету о постављању за професора учитељске школе, које је потписао патријарх Ивачковић, пише Димитрије, у дипломи из Халеа Димитрије, а он се потписао као Мита. У немачким издањима његових радова налазимо Petrowitsch Mita (Demetser, Dimitrie) у мађарским Petrowich Döme, а српским Петровић Мита.

Мита је основну школу и два разреда ниже реалке похађао у Панчеву (Гутман и Продановић, 2002). Трећи и четврти разред ниже гимназије завршио је у Сремским Карловцима а вишу гимназију од петог до осмог у Винковцима, где је матурирао 1868. године.

Да би студирао у иностранству стипендију је добио од фондације Марије Драгичевић из Панчева. Филозофски факултет смер математика студирао је на Универзитету у Халеу (Немачка) до октобра 1868. године. Наставља студије у Тибингену (Немачка) где је дипломирао новембра 1869. године. Студирао је и природне науке. После дипломирања провео је два семестра школске 1870/71. године на Карловом Универзитету у Прагу (Чешка, тада део Аустро – Угарске монархије). У то време било је упражњено место у Српској учитељској школи у Сомбору. Мита конкурише и буде примљен на место професора математике и природних наука 1871. године.



Слика 1. Димитрије Мита Петровић, 1873.



Слика 2. Сомборска Препарандија – старо здање(десно),
почетком последње деценије 19. века.

Предавао је: математику, физику, хемију, ботанику, зоологију, пољоделство, немачки језик. Професорски испит за гимназијског професора природне и математичке струке положио је 1872. године на Пештанском свеучилишту. На основу сведочења његовог ученика, потоњег ахимандрита Стефана (Илића), Мита Петровић је имао велику жељу да ради на Будимпештанском, Бечком, Загребачком или неком другом универзитету Аустро-Угарске монархије, а можда највише на Великој школи у Београду.

Биран је за секретара Свесловенске учитељске скупштине у Бечу 1873. године. Два пута Мита Петровић је биран за сомборског посланика на Српском народно – црквеном сабору. Петровић је био члан Оштинског већа, и подпредседник Српске православне црквене општине у Сомбору. Оженио је своју ученицу Драгињу рођену Баљак, са којом је имао две кћери Вјеру и Олгу и сина Миленка сомборског лекара. Мита је био професор (предавач) пуне две деценије.

Мита Димитрије Петровић умро је у Будимпешти Аустроугарска, 17. новембра 1891. године, где је био на лечењу. Пренет је 20. децембра у Сомбор, и сахрањен на Успенском гробљу. Његова супруга Драгиња је живела 43. године.

За живота је добио бројна признања. Матица српска га је награђивала више пута. Био је члан Књижевног одељења Матице српске. Дописни члан Српског ученог друштва је од 1883. године. Дописни је члан Српске краљевске академије (Академије природних наука) од 1888. године. Био је члан Матице српске. Хрватског педагошко – књижевног збора (Загреб). Српског пољопривредног друштва (Београд) и Етнографског музеја (Лајпциг). Похађао је курсеве из виноградарства и свиларства у Горици 1882. године. Своје резултате научних истраживања у области природних наука, археологије и педологије објављивао је у немачкој и мађарској периодици. Праћење и примена највећих савремених научних достигнућа и настава природних наука у српским школама буде постављена на нове савремене основе. Настава иде у корак са наставом најразвијенијих европских земаља. Мита Петровић је оставио значајне трагове у Српској учитељској школи – Препарандији.



Слика 3. Споменик Димитрија Мите Петровића на православном гробљу.
Фото: Милан Степановић

Млади наставник Мита 1873. године, почиње да пише уџбенике за предмете које је предавао у учитељској школи. Прве стручне радове објављује 1875. године. Његов први научни рад био је **Расток и како се њиме бојадише коса**. Посебно се залагао на популаризацији науке за рационално обрађивање земље. Тако је написао: *О познавању земље, О поправљању земље*, итд.

Написао је и објавио стручна и књижевна дела, а посебно приручнике и уџбенике. **Значајни радови:** *Расток и како се њиме бојадише коса, Алкаличне баре у сомборској околини, Сремско вино, Петроварадинска чесма, Појаве при грађењу бермета и израђивање екстракта, Баре у Бачкој, Фрушкогорски извори и помени о њима у старој књижевности, Производња ракије у нашем народу, Пијаћа вода, како се набавља и испитује, Артески бунар у Сомбору, Земља у Бачкој. О старости звезда, О муњи и грому за народ*.

2. ИСТРАЖИВАЧКА АКТИВНОСТИ

3.1 Уџбеници

Написао је уџбенике из своје струке који су дуго били у употреби у средњим школама широм српских земаља: "Нове мере у Аустро – Угарској (1873)", "Наука о геометријским облицима (1874)", "Збирка народних песама за школску младеж обојег пола (1875)", "**Основи физике" (1876)**, "Наука о кућарству" (1876), "Човечије тело и његова нега" (1876), "Хемија за средње школе" (1883, 1885, 1892), "Свиларство" (1884), "О муњи и грому" (1886), "Пијаћа вода" (1887), "Из природе" (1888), "О поправљању земље" (1889), "Нови прилози за познавање вина" (1890), "Земља у Бачкој са земљорадничког гледишта" (1891) и "Артерски бунар у Сомбору" (1891) (Гутман и Продановић, 2002).

3.2. Научни радови

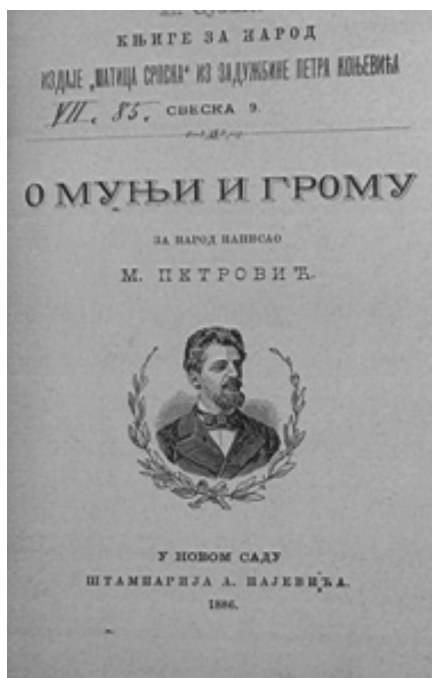
1. М. Petrowitsh, Анализа шљивове и колове ракије из јужне Мађарске и суседних области, Z. Anal. Chem, 25 (1886) 195-198.
2. М. Petrowitsh, Да ли свако вино мора да садржи стреш? Z. Anal. Chem, 25(1886) 198-200.
3. М. Petrowitsh, О алкалној реакцији бунарске воде, Z. Anal.Chem, 25 (1886) 200-202.
4. М. Petrowitsh, Сремски бермет, Z. Anal. Chem, 25 (1886) 520-527.
5. М. Petrowitsh, Сремски бермет, Z. Anal. Chem, 25 (1889) 455-456.
6. М. Petrowitsh, Z. Anal.Chem, 25 (1889) 606-607 (Гутман и Продановић, 2002).

Као студент у Прагу сарађивао је у чешком часопису "Политика", а у лист "Панчевац" је слао *Писма с пута*. Чланци из педагогије су му излазили у разним листовима.

Мита је пратио развој своје струке код нас и у свету и писао о резултатима природних наука у тадашњим часописима. Резултате својих испитивања објављивао је у немачким и мађарским стручним листовима. Писао је књижевне критике, реферате и путописе.

Петровић је писао: *Кнежевина Црна Гора* (на немачком), *Прилог етнографији Бугара* (на немачком), *Четердесет и две Српкиње у Новом Саду*, *О хемисферама мозга*, *Водите децу у поље*, *Посуђе у кухињи и кући*, *Како се развија женски ручни рад*, *Инфлујенција*, *О гајењу дудова*, *О васпитању женскиња*, *О образовању сељачког женскиња*, *Не гоните слепе мишеве*, *Поздрав као васпитно средство*, *Алкаличне баре у сомборској околини*, *Како треба млатити орасе*, **О старости звезда**. Чланци се већином односе из хемије. *Ваздух што га дишемо*, *Рузмарин у Далмацији и његова примена*, **Спектрална анализа**, *Петрова-радинска чесма*, *О глицерину и његовој примени*, *Веишачко масло*, *Како се производи стакло*, *Да се сачувају конопци од труљења*, *Млечна киселина у народној исхрани* (на мађарском и немачком).

3. О МУЊИ И ГРОМУ



Слика 4. Насловна страна књиге

Књигу *О муњи и грому* је за за народ написао М. Петровић у Новом Саду (Штампарија А. Пајевића), 1886. године. Издао је "Матица српска" из задужбине Петра Коњевића. Књига има 61 страну. Описује: *Несрећа у селу*, *Предрасуда у селу*, *Шта је електрина*, *Сва тела не проводе једнако електрину*, *Електрина је двојака*, *Свако тело има електрине*, *Електрина се налази на површини*, *Електрисање*, *Шта је муња*, *Откуд електрине у облацима*, *Где највише грми*, *Кад највише грми*, *Грмљавине има двојаке*, *Пре грмљавине*, *Висина*, *Пут и брзина грмљавине*, *Како севају муње*, *Како грми*, *Како удара гром*, *Гром у металу*, *Гром у земљу и у стене*, *Гром у дрво*, *Гром у зграде*, *Гром у људе*, *Повратан ударац*, *Гром у вис и гром из земље*, *Заветни дани*, *Грмљавина и телеграфи*, *Где је опасно за*

Људе кад грми, Зграде у опасности од грома, Шта користи громовод, Како изгледа громовод, Први посао при грађењу громовода, Мотке над зградом, Громовод уз зграду.

Гром у људе

"Ма да је много више случајева, да гром удари у зграде него људе, ипак су ови случајеви најстрашнији, кад униште живот човечији. На лешевима оних који погину од грома, виде се отворене ране, а унутара је крв изливена. Смрт од грома наступа магновно. Сви, које је гром само онесвестио, причају, кад себи дођу, да нису видјели муњу. С тога се не треба ни плашити од муње, коју видимо"

Текст разумљив, писан за ширу јавност. Нема математике ни цртежа.

4. О СТАРОСТИ ЗВЕЗДА

Школски савет Карловачке митрополије послао је Миту на Светску изложбу која је била у Паризу 1889. године. У раду, Мита Петровић преноси предавање који је одржао астроном Ж. Жансен у Паризу. Преноси га у краткој верзији. У раду спомиње Галилеја, Вилијема Хершела. У последње време се наука бави питањима о развиту и старости звезда, познању, које је тек спектралном анализом постало могуће. "Метода спектралне анализе је у том, да она расчлањива светлост, која нам долази од звезда. Тим расчлањавањем сазнаје ову хемијску природу тела, које шаље ту светлост. Једно од наших првих дела било је, да је доказала, да се у атмосфери сунца налази већина наших земаљских метала. Беше то велико изненађење за цео изображен свет" (Петровић, 1888). Било је говора о "старости" звезда. Она [спектроскопија] суди да је старост звезда везана за температуру њихове материје. Колика температура влада на некој звезди, то се добија познато по њеном спектру.



Слика 5. Насловна страна часописа "Јавор"

У раду износи податке који су објављени у Паризу, па се може закључити да је пратио достигнућа науке у иностранству.

Сада се може ослонити, да може, да се одреди старост звезда. Старост се звезда одређује на основу њене температуре.

"Најчудноватија је међу њима она дивна звезда Сиријус, најсветлија од свих звезда, што их видимо на небу" (Петровић, 1888)

"Биково око, које нам зими сија над славним Оријоном" (Петровић, 1888).

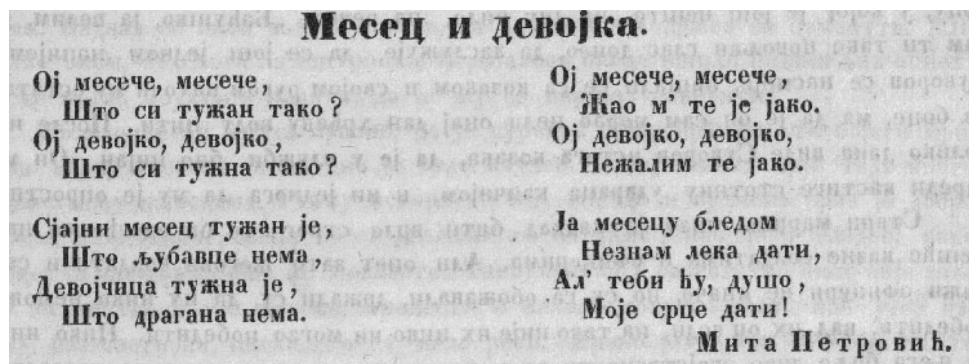
"Спектрална анализа нам је показала, да ни сва сунца нису једнака, него да се битно разликују и по свом саставу и по својим својствима и по јачини светлости" (Петровић, 1888).

У тексту, Петровић наводи да постоје три врсте звезда.

"Имамо звезде код којих спектар показује да се оне налазе у већем гушћем стању. Представник ових звезда је Сунце. Друга врста звезда код којих спектар показује да су звезде већ у згуснутом стању. Трећа врста звезда, које су још даље у свом развоју дотерале. Њихов спектар показује хлађење. О љубичастој боји која је високих температура нема ни трага. На спектру се виде линије које показују густину атмосфере". У тексту предавач преноси да спектрална анализа има велику будућност, што је време потврдило.

5. МИТА ПЕТРОВИЋ КАО ПЕСНИК

Љубавна песма "Месец и девојка" објављена у часопису "Даница" 1866. године, 7, 35. 829.



6. ЗАКЉУЧАК

У раду је дата биографија Мита Петровића, списак стручних и научних радова, приказ књиге "О МУЊИ И ГРОМУ" и рада "О СТАРОСТИ ЗВЕЗДА". Такође је дата Петровићева љубавна песма "Мјесец и девојка" која је објављена у часопису "Даница" 1866. године. 7, 35. 829.

ЛИТЕРАТУРА

***: 1924-1929, *Народна енциклопедија српско – хрватско – словенацка*, Загреб.
Алексијевић, В: *Савременици и последници Доситеја Обрадовића и Вука Стеф.*

- Караџића: био – библиографска грађа.* Рукопис се чува у Одељењу посебних фондова Народне библиотеке у Београду. Р 425/10 (В. Алексијевић).
- Васиљевић, С.: 1989, *Знаменити сомборци*, Нови Сад, 100.
- Гутман, И., Продановић, Д.: 2000, Мита Петровић – хемичар сомборски, *Флористон*, **9**, 123-140.
- Гутман, И., Продановић, Д.: 2001, Приручници и прве агрохемијске анализе у Бачкој проф. М. Петровића, у: *Природне и математичке науке у Срба 1850–1918*, Нови Сад, стр. 219-229.
- Гутман Иван, Продановић Драгољуб: 2002, Мита (Димитрије) Петровић (1848-1891), у: *Живот и дело српских научника*, Српска академија наука и уметности, Београд, стр. 31-60.
- Кунц, В.: 1955, М. Петровић, истакнути књижевни, педагошки и научни радник – наш заслужни хемичар, *Гласник Хемијског друштва*, **20**, 400-415.
- Петровић, В.: 1994, *Српски писци и сликари*, Градска библиотека "Карло Бјелик-ци", Сомбор.
- Петровић Мита: 1888, О старости звезда, *Јавор*, Нови Сад, 15, 9. 11.1888.
- Плавшић, Р.: 1978, Шест истакнутих професора Учитељске школе, Мита Петровић, *Домети*, Сомбор, **14**, 83-85.
- Степановић Милан: 2019, *Мита Петровић – Први сомборски природњак*, Историја обзорја прошлости, славни синови равнице, знамените личности 11/03/2019, Равноплов, <https://www.ravnoplov.rs/mita-petrovic-prvi-somborski-prirodnjak/>

DIMITRIJE (MITA) PETROVIĆ

The life and work of Dimitrij (Mita) Petrović (Pančevo, October 24 / November 5, 1848 – Budapest, November 17, 1891), mathematician, Serbian naturalist, pedagogue, ethnologist and professor at the Serbian Teachers' School, are presented.

Keywords: Mita Petrović, mathematics, natural sciences, physics, chemistry, history of astronomy